
JONAS KLIMAVIČIUS

Lietuvių kalbos institutas

Rūta Vainienė. EKONOMIKOS TERMINŲ ŽODYNAS

Vilnius: Tyto Alba, 2005, 328 p.

Žodynas neturi Valstybinės lietuvių kalbos komisijos (VLKK) aprobatos, todėl „visa atsakomybė už tai, kas šiame žodyne surašyta ir kas nesurašyta“ (12), kaip teigia pati autorė, tenka jai. Recenzentui nežinoma, kiek ji atsako už tai, kad tos reikalingos ir reikalaujamos aprobatos žodynas neturi. Autorė dėkoja nežinomiems „redaktoriams ir kalbininkams“ (12), taip pat nurodytiems „griežtiems ir teisingiems recenzentams“ (12) – dr. Raimondui Kuodžiui ir Elenai Leontjevai, bet VLKK nustatytos aprobavimo tvarkos laikymasis būtų daug aiškiau parodęs, ar jau užteko to autorės patirto griežtumo ir kiek jo dar trūko.

Kas pradėta, reikės baigti – gauti kada nors tą aprobatą. Kol tai nutiks, recenzentas ryžtasi bandyti padėti žodyno skaitytojams, žinoma, ribodamasis svarbiausiais dalykais – terminų atranka, jų norminimu ir ekonomikos terminijos gryninimu (lietuvinimu).

Terminų atrankos kriterijų autorė nusako savotiškai – „tai, kas, mano manymu, daugumai skaitytojų gali būti įdomu ir naudinga“ (11). Tuo nustatoma tik pagrindinė kryptis pagal pasirinktą tikslą – žodynas ne tik profesionalams (10–11). Bet jau toje kryptyje viskas turi būti išsamu ir nuoseklu. To bent kiek trūksta. Galėjo čia svaresnį žodį tarti „griežti ir teisingi“. Bet įmanu ir recenzentui prisiskirti prie „daugumos skaitytojų“, kuriems tikrai „įdomu ir naudinga“ (11). Taigi recenzentas neranda ne vieno – visur regimo, bet žodyne neįvardyto reiškinių (*žmogaus*) išnaudojimas, visiems reikalingo *solidarumo*, visur dabar pilno, bet kaip tik neaiškaus norminio statuso *produkto* (yra tik *galutinis produktas*, nors kodėl daugio sąvoka – „prekės ir paslaugos, <...>“?); *fizinio asmens*, *kaupiamojo indėlio*, *stabilios kainos*, *komunizmo* (juk kitų terminų aiškinimuose pasitaiko), *konkurso*; *kredito*

(ne kreditinės) ir mokėjimo (arba mokamosios) kortelės (yra debeto kortelė), banko kortelės, banko sąskaitos, bankomato; krizės; mokesčių politikos; nuomotojo, nuomininko, nuompinigių (?), pėnuomos (yra tik nuoma), prekės (!), prekybos (!); reklamacijos, samdos ir samdinio (nors yra savininko ir samdinio problema), skatinimo, skolos, skolinio, skolintojo, skolinto, pėrskolos, įskolos (yra tik paskola); sandorio (!), kainų šuolio (nors yra kainų burbulas ir kainų lubos), tantjemos, uncijos arba Trua (ne Trojos!) uncijos...

Plintant amerikiečių madai žargoną (ir sąvą, lietuvišką) vadinti *slengu*, o *žargonu* – profesinį žargoną ar net profesionalizmus (jie Lietuvoje jau suprantami dvejopai...), taip vadina ir žodyno autorė. Profesinis žargonas pats savaime nebūtų didelė blogybė, jei būtų savo vietoje – uždarame profesijos rate, o ne terminijoje. Bet yra kaip tik priešingai. Nemažai tų profesinių žargonybių – *bulius*, *lokys*, *šunys* (kodėl daugiskaita?) – net neturi termininių atitikmenų. Gal amerikiečiai gali sau tai leisti – vis tiek jų kalba pasaulinė!.. Bet lietuvių tauta supanta *monkės biznio* žargonizmą (ir žodyne jo nėra), neprisiėmė *geltonojo šuns kontrakto* (Klimavičius 1994 1: 5). Beje, žodyno *šuo* yra kitoks negu tas geltonasis *šuo*, o du skirtingi *šunys* – jau yda... Žodyno *zuikis* (žr. *veltėdis*) visai ne *hare*, o *free rider*! Kodėl *zuikiavimas* – tai *veltėdžiavimas*? Juk „zuikių gaudymas“ – tai gal tik *dykavimas*? Bent kiek priimtinesni (ir visur paplitę) (*ekonomikos*) *tigrai*. Vis dėlto gramatika turi būti lietuviška: *Lietuva* – *Baltijos tigrė*. Tikrai nepakenčiamas *butelio kakliukai* – „gamybos proceso silpnosios grandys, t. y. atsargų, pusfabrikačių ir pajėgų trūkumas ar nevisiškas gamybos pajėgumų panaudojimas dėl kitų priežasčių“. Kai kas, norėdamas apginti neteikiamus *kelio kamščius*, juos bando grįsti irgi *butelio kakliukais*. Rimti žodynai taip nedaro: *bottle-neck* – 2) *siauras praėjimas*, *kelio susiaurėjimas*, 3) *silpna vieta* (gamyboje) ALKŽ 1975; *bottleneck* – 2) prk. *siauras praėjimas* ALKŽ 1998, – *kelio susiaurėjimas*; prk. *kliūtis*, *silpnoji vieta* ALKŽ 2004. Esam jau laisvi nuo rusiško kurpalio, bet reikia skirti ir angliškus ožius nuo lietuviškų avių. Ir čia ne viskas – vos pasklaidžius periodiką pilasi zoologinė ir kito-kia kabutinė ekonomikos „terminija“, pvz.: *Charlesas Handy*, *teorijos apie „blusas ir dramblus“ kūrėjas*, *teigia, kad žmonės „blusėja“* – t. y. *siekia tapti vis labiau autonomiški* „Veidas“, 2006 50 21. *Lietuvoje bandomas steigti „verslo angelų“*, *investuojančių į rizikingas sritis*, *tinklas* „Veidas“, 2007 1 54. *Išugdytą talentą bet kuriuo metu gali nupirkti vadinamieji „galvų medžiotojai“* „Veidas“, 2006 50 20.

Žodynas bent kiek terminografiškai įtvirtina šiaip jau anksčiau pradėtą ir iš dalies atliktą angliškų svetimybų šalinimą: *barteris* – ntk. = *natūriniai mainai*; *biznis* – ntk. = *verslas*; *dileris* – ntk. = *agentas, brokeris, makleris*; *marketingas* – ntk. = *rinkodara*; *opcionas* – ntk. = *pasirinkimo sandoris*; *overdraftas* – ntk. = *sąskaitos kreditas*.

Tačiau terminografinio lietuvinimo – didesnio (pakaitais) ar mažesnio (greta egzistuojančiais atitikmenimis) – laukia *agregavimas, anuitetas, čarteris, faktoringas, fiskalinis, forfeitingas, franšizė, kliringas (tarpuskaita!)*, *konosamentas, konsignacija, konsoliduota atsakomybė ir priežiūra, listinguojama bendrovė ir nelistinguojami vertybiniai popieriai* (Klimavičius 2005 12: 12–13), *oferta, sindikuotoji paskola, stagnacija* (labai pripratom! bet ir *sąstingis!*), *uzufruktas (svėtnauda!)*... Per švelnus norminimas: *lizingas* – žr. *finansinė nuoma* (gal dėl to, kad *lizingo* neatsikrato kai kas iš „griežtų ir teisingų“), o *išperkamoji nuoma* – žr. *finansinė nuoma* vargu ar tikslu.

Vertėtų atkreipti žodyno autorės (ir kitų ekonomikos terminografų) dėmesį į vieno tarpukario terminografijos veikalėlio lietuviškus terminus: *važta* – *Fracht, Frachtgut; load, freight, shipment, cargo* (kaip be jos *važtaraštis?!); laivaraštis; krovaraštis; laivo nuomos sutartis* – *Charterpartie, Befrachtungsbrief; charter party; pavada, konsignacija; konsignuojamosios, pavadinės prekės; priimtis (akceptas); pirklumas; įpirka (bonusas); įperkamas; draudlakštis* – *Police; insurance policy; draudpinigiai*... (Salys 1979: 455–484; Klimavičius 2002: 141–144; Gaivenis 2002: 69–72).

Daug rūpesčio reikalingi ir lietuviški verstiniai terminai – jų tikslumas, formų taisyklingumas.

Terminą *ateities sandoris (future)* lietuviškai galima suprasti tik kaip „ateityje sudarysimas sandoris“, o iš tikrųjų, filologiškai aiškinant, tai – „ateičiai sudaromas sandoris“, o tiksliai recenzuojamame žodyne – „ateityje turi būti pristatytas arba gautas tam tikras konkrečios prekės (įskaitant valiutą) kiekis ir už jį atsiskaityta“. Netikslus, tiesiog klaidinamas būtų ir *būsimasis sandoris*. Iš tikslaus, bet ilgo termino *būsimųjų pristatymų (ir atsiskaitymų) sandoris* tikrai galima gauti trumpą ir gana aiškų – *būsimybės sandoris*. Abejotinas ir *išankstinis sandoris*, nes ir *būsimybės sandoris* yra „išankstinis“. Iš buvusio varianto *terminuotas išankstinis sandoris* būtų galima sudaryti tikslesnį – ne *terminuotas* (iki kada), o *termininis sandoris* (kada realizuojamas) (plg. Klimavičius 2000: 23–24).

Nepriimtinas terminas *išorės paslaugų pirkimas* (Klimavičius 2004 7: 10–11). Juoba apmaudu, kad čia anglų kalba nė nekalta – nėra ten jokio

pirkimo, o *outsourcing*. Kodėl taip neatsakingai kas panorėjęs ir daro: juk kariai – lietuviškai *samdomi, samdiniai*, tai ko sportininkai *perkami, parduodami, perperkami, išperkami*, kodėl kažkas Lietuvoje darbuotojus jau mojas ne *persisamdyti*, o *pirkti*?! [Kitas dalykas *parsidavėlių (pa)pirkimas, išdavikų parsidavimas* – tik šitaip! Betgi ir reikia skirti, o ne vienodai vadinti!] Kodėl į šitą negražią gretą nori rikiuotis ir *paslaugų pirkėjai – pardavėjai*? Už viską reikia *mokėti*, bet lietuvių kalba gerai skiria, ką galima *pirkti – parduoti*, ką *samdyti*, ką *nuomoti*, turi dar *užsisakyti* ir *įsigyti – teikti*, taip pat *imti – duoti*, pavyzdžiui, pamokas, t. y. tam tikras paslaugas.

Kodėl teikiamas terminas *mokestis prie šaltinio*? Tai – vergiškas vertinys (t. y. vertalas) iš angl. *withholding tax*. Ir jau seniai yra tikslus ir aiškus terminas *įplaukų mokestis* (Buračas 1997).

Gera, kad žodyne yra *amortizacija*, bet išmestinas kvailos mados žodis *nusidėvėjimas*, šiurkščiai pažeidžiantis sistemą – juk čia niekas nėra *dėvima*. *Depreciation* tiksliai yra *nuvertėjimas*, bet kodėl žodyne čia du terminai – ir geras – *nuvertėjimas*, ir nevykęs – *nusidėvėjimas*? Kodėl ir *amortizacija* – 1) ekonomikoje – „laipsniškas ilgalaikio turto vertės perkėlimas į gaminamos produkcijos vertę“ ir „taip pat vartojamas terminas „nusidėvėjimas“, jis Lietuvoje taikomas materialiojo turto vertės praradimui ir perkėlimui apibūdinti“?

Stebina *žmogus ekonomistas* – juk tai *homo economicus, economic man*, visada buvo *ekonominis žmogus*, turi ir likti.

Tiek greitosios pagalbos ir pasaugos (prevencijos) skaitytojams. Žodynas vis dėlto yra žingsnis į priekį. Bet neapibuoti terminų žodynai – negeras, nes ir neretas dalykas. Skaitytojai, dažnai nematydami įrašo *Valstybinė lietuvių kalbos komisija neprieštarauja*, užmiršta arba nesužino, kad VLKK terminų žodynus aprobuoja ir kad aprobuotas žodynas yra terminologiškai vertesnis.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

- ALKŽ 1975: *Anglų-lietuvių kalbų žodynas*. Sudarė A. Laučka, B. Piesarskas, E. Stasinlevičiūtė, Vilnius.
 ALKŽ 1998: B. Svecevičius. *Anglų-lietuvių kalbų žodynas*, Vilnius.
 ALKŽ 2004: *Anglų-lietuvių kalbų žodynas*. Lietuviškąjį leidimą parengė R. Šepetytė, V. Niauronytė, S. Janušonienė, R. Katiliūtė, G. Naktinienė, Kaunas.
 Buračas A. 1997: *Bankininkystės ir komercijos terminų aiškinamasis žodynas*, Vilnius – Kaunas.
 Gaivenis K. 2002: *Lietuvių terminologija: teorijos ir tvarkybos metmenys*, Vilnius.
 Klimavičius J. 1994 1: *Geltonojo šuns kontraktas*. – *Savininkas*.
 Klimavičius J. 2000: Antanas Buračas. Bankininkystės ir komercijos terminų žodynas. Pirmoji dalis: Lietuvių–anglų kalbų aiškinamasis bankinių ir komercinių terminų žodynas, 1997 (rec.). – *Gimtoji kalba* 1, 14–19; 2, 20–28.

- Klimavičius J. 2002: Kazimieras Gaivenis. Lietuvių terminologija: teorijos ir tvarkybos metmenys, 2002 (rec.). – *Terminologija* 9, 129–147.
- Klimavičius J. 2004 7: Ar *paslaugą* galima *gaminti*, *parduoti* ir *pirkti*? – *Gimtoji kalba*.
- Klimavičius J. 2005 12: Ar galima bendrovę *listinguoti*? – *Gimtoji kalba*, 12–13.
- Salys A. 1979: Prekybinės korespondencijos žodynėlis. – *Raštai* 1, Roma, 455–484.

Gauta 2006-12-01

Jonas Klimavičius
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius
E. paštas terminologai@lki.lt